

ВИКОРИСТАННЯ НАСТІЛЬНИХ ІГОР ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Малихіна О.Є.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри філософсько-психологічної антропології
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Туріщева Л.В.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри філософсько-психологічної антропології
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Настільна гра формує типові навички соціальної поведінки, орієнтацію на групові або індивідуальні дії, розвиває комунікативні навички. У будь-якій грі дитина прагне реалізувати себе як особистість, тому для неї найбільш важливим є процес гри, а не результат. Гра дає змогу визначити можливі чи існуючі проблеми дитини і моделювати їх подолання. Тому можна вважати настільні ігри умовою соціалізації дітей.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, соціалізація, настільна гра, види ігор.

The board game generates typical social behavior, orientation to group or individual actions, develops communicative skills. In any game, a child seeks to realize himself as a person, so the process of a game (not the result of it) is of great importance for him. The game enables to identify possible or existing problems of a child and simulate overcoming of them. Therefore, board games are considered to be a condition of children's socialization.

Key words: child with special educational needs, socialization, board game, types of games.

Учні з особливими освітніми потребами – це особлива категорія дітей з органічними й функціональними порушеннями нервово-психічних процесів, які зумовлюють уповільненість темпу розвитку психіки дитини, що виявляється в недостатності загального запасу знань, нестійкості уваги, поверховості сприймання, ослабленій пам'яті, незрілості мислення, швидкій втомлюваності під час пізнавальної діяльності. Низька соціально-психологічна адаптація дитини з особливими освітніми потребами викликає постійне відчуття емоційного дискомфорту, підвищену тривожність, зумовлює низьку самооцінку.

Тому діти з особливими освітніми потребами потребують спеціально організованих умов виховання, навчання, а також корекції.

Використання настільних ігор допоможе досягти позитивних змін у соціалізації дитини, розвитку її психічних процесів.

Завдяки яким особливостям настільні ігри можуть вирішувати ці проблеми?

По-перше, це добре відома, звична та улюблена форма діяльності дітей. По-друге, гра – один з найбільш ефективних засобів активізації, який викликає значне емоційне та фізичне навантаження. По-третє, гра дозволяє розв'язувати питання передачі знань, навичок і здібностей; домагатися глибокого особистісного усвідомлення учасниками законів природи та суспільства. По-четверте, гра – це переважно колективна форма діяльності.

У чому полягають особливості настільних ігор? Передусім, вони не потребують навичок та фізичної підготовки, корисні для будь-якої вікової категорії. Також, на відміну від комп'ютерних ігор, вони безпечні для нервової системи та зору дитини. Окрім того, вони сприяють розвитку вмінь самостійно приймати рішення.

Існує багато ігор на різну тематику, з різним підходом до взаємодії гравців та з різним сюжетом. Класифікувати настільні ігри досить складно, але найбільш поширеною є така класифікація:

- логічні ігри (сприяють розвитку логічного мислення, пам'яті, кмітливості, стратегічних навичок). Ці ігри навчають аналізувати та класифікувати інформацію, прораховувати свої дії наперед, поліпшують концентрацію, посидючість. Практично кожна така гра має зв'язок з математикою;

- стратегічні ігри (передбачають досягнення певної мети шляхом почергового виконання запропонованих сюжетом дій). Це ігри з картами, фігурками, кубиками та іншими атрибутами, які допомагають гравцям взаємодіяти за сюжетом;

- змагальні ігри, у яких для перемоги необхідно обіграти інших учасників. Такі ігри можуть бути парними або командними.

- кооперативні ігри, у яких гравці грають не проти один одного, а проти самої гри. Ці ігри передбачають розподіл гравців за ролями, кількість варіюється від одного до максимуму, який вказаний в інструкції;

Основними напрямками розвитку дітей з особливими освітніми потребами за допомогою настільних ігор є пізнавальний, регулятивний, комунікативний, особистісний напрями.

Пізнавальний напрям містить в собі достатньо широкий перелік навичок, на розвиток та використання яких можуть бути спрямовані настільні ігри, а отже, він орієнтується на: зорове сприйняття (уміння орієнтуватися у просторових і фігурних відношеннях, виділяти структуру об'єкта і перетворювати його тощо); мислення (уміння виділяти ознаки об'єктів, виконувати логічні операції, будувати стратегії гри, оперувати у внутрішньому плані дії тощо); мовлення (володіння монологічним і діалогічним мовленням відповідно до синтаксичних та граматичних норм рідної мови тощо); знаково-символічна сфера (уміння розуміти запропоновані в іграх знаки та символи, використовувати їх для організації ігрових дій); пам'ять (розвиток безпосереднього та опосередкованого запам'ятовування) тощо.

Регулятивний напрям передбачає вміння зберігати та використовувати правила; планувати, будувати стратегії дій, передбачати результати дій (свої та партнера); виконувати ланцюжок дій; керувати емоціями; організовувати увагу

(переключатися на інші задачі та об'єкти, зосереджуватися) тощо. Комунікативний напрям передбачає вміння стати на місце іншої людини; уміння працювати в команді; креативність у спілкуванні; співпереживання; уміння розв'язувати конфліктні ситуації тощо. Особистісний напрям включає пізнавальну мотивацію (прагнення оволодіти способами діяльності); прагнення до успіху, мотивацію досягнення; впевненість у собі тощо.

Щодо особливостей використання сучасних настільних ігор у роботі з учнями з особливими освітніми потребами, то слід відзначити, що зазвичай у таких дітей спостерігається нестійкість уваги і пам'яті, особливо мовленнєвої, недостатній рівень розуміння словесних інструкцій, контролю власної пізнавальної діяльності, недостатність регулювальної функції мовлення, низька розумова працездатність.

Діти з функціональними відхиленнями центральної нервової системи емоційно реактивні, реагують невротично. Їхня поведінка може характеризуватись негативізмом, підвищеною збудливістю, агресією або, навпаки, сором'язливістю, нерішучістю. Такі діти втрачають можливість спільної діяльності із однолітками через невміння виразити свої думки, бояться виглядати смішними, хоча правила і зміст гри для них зрозумілі. В ході ігрового спілкування переважають невербальні форми, в основному це безсюжетні рухливі ігри. В іграх та колективних завданнях вони частіше виступають глядачами або беруть на себе другорядні ролі. З віком школярі стають все більш замненими. Деякі діти у якості компенсації невпевненості виявляють в іграх недоречні фантазії, резонерство, відмовляються визнавати помилки. Зараз пропонується велика кількість настільних ігор (як зарубіжних, так і вітчизняних), кожна з яких спрямована на розвиток тих чи інших пізнавальних процесів, сприяє вияву різних здібностей дитини та навичок.

Основними особливостями пізнавальної сфери дітей з особливими освітніми потребами є: недостатня сформованість і диференційованість мотиваційної сфери, недостатня концентрація та стійкість уваги, слабкість розвитку моторики, просторові труднощі. Без цілеспрямованої корекційної роботи ці наявні у дітей труднощі можуть набути більший ступінь вираження і спричинити відсутність інтересу до навчання, зниження обсягу пам'яті, помилки при запам'ятовуванні, складнощі в опануванні письма, читання, призвести до поганого засвоєння граматики.

Для дітей з особливими освітніми потребами ігрова діяльність виступає необхідною умовою всебічного розвитку особистості та інтелекту. Але треба враховувати, що особливості здоров'я сприяють швидкому стомленню дітей у грі, у них виникають труднощі швидкої зміни динамічного стереотипу. Тому в іграх вони не можуть одразу переключитися з одного виду діяльності на інший, частіше змінюють партнера для гри. Їхні контакти часто здійснюються на більш низькому рівні організації, порівняно із іншими дітьми.

Для забезпечення різнобічного розвитку дітей у програму розвитку варто включати настільні ігри, спрямовані на розвиток когнітивних процесів: пам'яті, уваги, мислення, уяви й передумов їх розвитку, формування дрібної моторики, пізнавальної, креативної активності, мотиваційної сфери. Для цього

використовують ігри: «Alias»; «Activity» (розвиток мовлення та уявлення); «Крута грядка», «Спритний садівник», «Лісний бізнес», «Зоомонополія» (усний рахунок); «Різнокольорові слоники»; «Memory» (пам'ять); «Splash attack», «Murmel Monster» (увага та реакція); «Дженга», «Tower» «Goki» (координація рухів, дрібна моторика); «Твистер» (координація рухів, крупна моторика); просторове уявлення («Make in break»), «Contyra» (сенсорний розвиток).

Особливу увагу приділяють розвитку пізнавальної усвідомленої діяльності, умінню контролювати свої дії та досягати потрібного результату, розвитку довільної уваги, комунікативно-мовленнєвої активності. Оскільки в іграх такого типу беруть участь декілька людей, вони формують комунікативні навички учасників гри та вчать їх ефективно взаємодіяти один з одним. Для розвитку комунікативних навичок можна використовувати ігри «Ticket to Ride Junior. Європа» і «Кімбл».

У процесі ігор діти з особливими освітніми потребами відчувають себе більш спокійними, впевненими, отримують більше задоволення від спілкування з однолітками. Тому завдяки цим особливостям настільні ігри можна використовувати у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами для забезпечення їхньої соціалізації в суспільстві.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОЇ КОМАНДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Поденко О. Ю.

аспірант кафедри світової літератури

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Поденко А. В.

кандидат психологічних наук, доцент

доцент кафедри практичної психології

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

В роботі проаналізовано сутність феномену «команда», зміст і суттєві характеристики конкурентоздатної команди. Визначено особливості тренінгу командостворення як тренінгу спеціальних умінь гуманістичного напрямку. В процесі експериментального дослідження представлено результати ефективності психологічного тренінгу як методу формування конкурентоздатної команди.

Ключові слова: команда, тренінг командостворення, конкурентоздатна команда, організаційне консультування, рольова структура команди.

The essence of the phenomenon "team", the content and significant characteristics of a competitive team have been analyzed in the work. The specific features of a team building training as a training of special skills of the humanistic direction have been determined. The results of effectiveness of psychological training as